

Ann-Helèn Laestadius: Varkaus

[PM/31 ADMIN](#)

Vasa ja tyttö käynnistävät muutoksen – RIITTA VAISMAA 17.5.2022

Elsa on yhdeksänvuotias saamelaisen poronhoitajaperheen kuopus, joka on juuri saanut oman poromerkinsä. Sen hän on yhdessä isän kanssa veistänyt maailman kauneimman vasan, Nástegallun, korvaan. Ensimmäisen kerran Elsa uskaltaa yksin hiihtää poroaidalle nähdäkseen Nástegallun. Hän näkee verta, näkee vasan, näkee varkaan. Hänelle jää vasasta vain korva, jossa on hänen merkkinsä. Pehmoinen karva lohduttaa pikkutyttöä ja vielä isompaakin.

Elsa ei uskalla kertoa nähneensä miehen, jonka hän tunnisti. Pikkutyttö uskaltaa olla kertomatta näkemäänsä edes poliisille. Tätä hän katuu lopun ikäänsä, vaikka ei tiedä, mikä olisi ollut oikein. Hän pelkää itsensä ja perheensä ja etenkin perheen porojen tähden. Näiden ajatusten saattamana Elsasta

kasvaa rohkea nuori nainen, jolle porosaamelaisten perinteisen elämän jatkuminen on elämän suurin asia ja joka haluaa porovarkaat vastuuseen teoistaan.

Ruotsinsaamelaisen, ruotsiksi kirjoittavan Ann-Helén Laestadiusen (s. 1971) ensimmäinen aikuisille suunnattu, tositahtumiin pohjautuva romaani *Varkaus* valittiin viime vuonna Ruotsissa vuoden kirjaksi. Tämä on helppo uskoa. *Varkaus* kietoo lukijansa seittiinsä ensi sivuilta ja pitää taikapiirissään yli 500 sivua. Teoksessa on koukuttava juoni, sympatiaa herättävä päähenkilö sekä hyvin rakennetut ja kokonaisuutta tukevat muut henkilöt. *Varkaus* vetoaa tunteisiin, mutta se on myös monella tapaa informatiivinen.

Kiirunassa syntynyt, Tornionlaaksossa kasvanut, nykyään Solnassa asuva Laestadius on tullut tunnetuksi nuortenkirjoista, joista *Tio över ett* sai 2016 August-palkinnon. Nuortenkirjoista *Soppero*-sarja on suomennettu. En voi olla ajattelematta, että tytön kehityskertomuksena lyhyistä luvuista joostuva *Varkaus* muistuttaa nuorten kirjaa, vaikka sen runsas tietoaaines ja monipuoliset aikuisten elämän käänteet ja suhteet vaativat lukijalta kysyyttä.

Uskon, että nuoret aikuiset ovat romaanin otollisinta lukijakuntaa. Chick litistä *Varkaus* on silti äärettömän kaukana. Baareja ei ole nurkilla. Pukeutuminen on kyllä keskeistä, mutta kyse on perinteisten saamenpukujen valmistuksesta ja ylpeydestä kantaa niitä. Riskut kiillotetaan tarkkaan jokaista käyttökertaa varten. Porometsälle tarvitaan sitten aivan muut kampeet.

Vaikka tietty opettavuus on keskeinen osa *Varkautta*, Laestadius onnistuu kuljettamaan kirjansa sanoman monien vaiheiden läpi. Tärkeintä on, että Laestadius kertoo Elsan tarinan osana sitä, millaista on porosaamelaisten elämä juuri nyt. Se on kokonaisvaltainen elämäntapa, joka elää murroksessa. Kaikkia nuoria ankara elämä ei jaksakaan kiehtoa, vaikka perinteet velvoittavat. Nuorten miesten itsemurhat eivät ole harvinaisuuksia. Sellainen sattuu myös Elsan lähipiirissä, mikä vaikuttaa koko yhteisöön. Ilmastonmuutos vaikuttaa jo konkreettisesti poronhoitoon. Lämpimät jaksot sulattavat lumen pintaa, joka taas pian jäätyy. Porot eivät onnistu saamaan jäkälää kovan kuoren läpi. Yhä enemmän on turvauduttava ruokintaan, mikä sitoo poronhoitajat entistä enemmän työhönsä. Aidassa olevat porot ovat myös aiempaa alttiimpia porovarkauksille.

Laestadius ei kaunistele saamelaisten ja muiden pohjoisessa elävien elämää. Saamelaisten ja ruotsalaisten välit ovat huonot, mikä vaikuttaa aina koulukiusaamisesta monenlaiseen muuhun häirintään. Eivät kaikkien saamensukujenkaan välit ole hyvät, ja oman lisänsä ajoittaiseen epäsuopuun tuo rajankäynti siitä, ketkä ovat oikeita saamelaisia. Elsan äiti saa kärsiä riukuna naidun maineesta, kun hänen nimensä on väärässä saamelaisten sukukirjassa. Nämä asiat on helppo siirtää myös Suomen Lappiin, missä mm. kiistellään saamelaiskäräjien jäsenyydestä.

Porovarkaudet ovat yleisiä. *Varkauden* tapahtumat sijoittuvat pohjoiseen, missä lähin kaupunki on Kiiruna. Poliisit eivät ehdi paikalle, ennen kuin varkaat ehtivät hävittää jäljet. Saamelai- sten ja poliisien välit ovat huonot, kun ainoa partio on aina satojen kilometrien takana ja kun kaikki muut rötökset menevät kiireellisyydessä porovarkauksien edelle. Elsan isä on koonnut satoja poliisien ilmoituksia, jotka kaikki päättyvät siihen, että tutkinta on päätetty näytön puutteessa. Poliisien on vaikea ymmärtää, että saamelaiset tuntevat poronsa. Ja naapurinsa. Pahimmalle porovarkkaalle käy huonosti, eikä paljon puutu, että syyllisiksi ovat joutumassa Elsa perheenjäsenet.

Varkaus luo uskoa ainakin hitaaseen muutokseen. Elsa onnistuu saamaan julkisuutta asialle antamalla omat kasvonsa asialle myönteiseen lehtijuttuun. Vaikka Elsa saa monien vihat päälleen, kaikkia vääryyksiä ei enää voi lakaista maton alle. Vaikka Elsa taistelee poroelinkeino- jatkumisen puolesta, monien poromiesten on vaikea sulattaa sitä, että asialla on nuori nainen, joka aikoo jatkaa sukunsa vanhaa elinkeinoa.

Varkauteen sisältyy myös maaginen ulottuvuus. Elsan isoisä on parantaja ja verenseisauttaja. Vaikuttaa ilmeiseltä, että kuolleen serkkunsa kanssa seurusteleva Elsa on perinyt äidjäänsä taidot. Elsa ei ole asiasta vain hyvillään. *Varkaudessa* on myös viitteitä luonnonuskontoon.

Varkauden suomentaja Laura Kulmala on tehnyt suurtyön. Käännöstyön lisäksi hän on selvittää jälkisanoinaan saamelaiskylien muodostumista ja monia poronhoidon kysymyksiä. Kiinnostava on hänen selvityksensä pohjoisen, erityisesti Tornionlaakson kieliolosuhteista. Ihmiset puhuvat ruotsin lisäksi eri saamen kieliä sekä suomea ja meänkieltä. Suomentaja mainitsee Laestadiuksen käyttävän *Varkaudessa* myös meänkieltä. Jäin ihmettelemään, miksi niin tärkeä elementti ei kuitenkaan ole siirtynyt suomenkieliseen teokseen. Kulmala on kiehtovasti jättänyt tekstiin saamenkielisiä sanoja ja ilmaisuja ja niin taitavasti, että ymmärtäminen ei vaikeudu.

Laestadiuksen nuortenkirjoja on käännetty pohjois-, etelä- ja luulajansaameksi sekä meänkielille.

Ann-Helèn Laestadius: *Varkaus* (Stöld). Suom. Laura Kulmala. S&S 2022. 505 s.

Riitta Vaismaa on kirjallisuuskriitikko